ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Μ.Π.Σ. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

ΜΑΘΗΜΑ:
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ

ΠΑΝΑΓΗΣ ΜΑΓΔΑΛΗΝΟΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΟΥΓΙΟΥΡΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΓΙΑΚΟΥΜΑΚΗΣ

"…to promote the progress of science and useful arts, by securing for limited times to authors and inventors the exclusive right to their writings and discoveries …"

Article I, Section 8 of the U.S. Constitution

«...ο νόμος είναι σαν τον ιστό μιας αράχνης, Πάνω σε αυτόν πιάνονται τα μικρά και αδύναμα έντομα, ενώ τα μεγάλα και δυνατά τον καταστρέφουν και περνούν...»

Λυσίας, Λόγος υπέρ του Αδυνάτου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Αμερικανικό Σύνταγμα, σε ένα από τα άρθρα του, διασφαλίζει στον δημιουργό το δικαίωμα να διαχειρίζεται το δημιούργημά του υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Η ιδέα αυτή στην πράξη πραγματώνεται μέσω των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (πατέντες). Στις μέρες μας, τη θέση των δημιουργών έχουν πάρει πλέον οι μεγάλες εταίρειες, οι οποίες θέλοντας να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των αντιπάλων τους, κατοχυρώνουν με διπλώματα ευρεσιτεχνίας τα προϊόντα τους. Τις τελευταίες δεκαετίες, το σύστημα κατοχύρωσης πνευματικών δικαιωμάτων προσπάθησε να εισέλθει και στο χώρο της επιστήμης της Πληροφορικής και των Τηλεπικοινωνιών, μια απόπειρα που πυροδότησε ποικίλες αντιδράσεις, πολλές θετικές αλλά και πολύ περισσότερες αρνητικές. Στις σελίδες που ακολουθούν θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε με συντομία την κατάσταση η οποία επικρατεί στον χώρο της Πληροφορικής σήμερα, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες που έχει το λογισμικό σαν τεχνολογικό πεδίο, καθώς και την επιχειρηματολογία που έχει αναπτυχθεί τόσο για να υπερασπιστεί τη δυνατότητα κατοχύρωσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο λογισμικό όσο και για να την καταρρίψει.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΣ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ

Προτού προχωρήσουμε στην ανάλυση του ζητήματος, θα ήταν χρήσιμο να παραθέσουμε ορισμένα στοιχεία, όπως τον ορισμό ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας, όπως αυτός μπορεί να προσδιοριστεί κυρίως από το σχετικό νομικό πλαίσιο, τις δυνατότητες που δίνει στον κάτοχό του και άλλα, τα οποία θα βοηθήσουν τον αναγνώστη να αντιληφθεί το θέμα πιο ολοκληρωμένα και σφαιρικά.

Δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για μια εφεύρεση δίνεται από κάποια κρατική αρχή στον εφευρέτη επιτρέποντάς του για ένα μικρό χρονικό διάστημα (το διάστημα αυτό προσδιορίζεται από τη νομοθεσία του κάθε κράτους) να μονοπωλεί την εκμετάλλευση της εφεύρεσής του. Όταν ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας χορηγηθεί, τότε μπορεί να αντιμετωπιστεί από τον εφευρέτη ως ένα κοινό υλικό αγαθό. Συνεπώς είναι δυνατόν να πωληθεί, αγοραστεί, νοικιαστεί και εν γένει να υπακούσει σε όλους τους νόμους της αγοράς.

Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας έχουν γεωγραφικά-χωρικά όρια. Ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας έχει νομική ισχύ μόνο εντός της γεωγραφικής επικράτειας του κράτους από το οποίο εκδόθηκε. Ο μόνος τρόπος με τον οποίο ένα τέτοιο δίπλωμα μπορεί αποκτήσει ισχύ εκτός των γεωγραφικών ορίων της χώρας εκδοσής του, είναι η περίπτωση της εισαγωγής του κατοχυρωμένου προϊόντος από μη εξουσιοδοτημένο άτομο – με αποτέλεσμα την άμεση οικονομική ζημία του εφευρέτη - ή η αναγνώριση της νομοθεσίας του κράτους του εφευρέτη από κάποιο τρίτο κράτος. Στην τελευταία περίπτωση ο νόμος για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας αποκτά διακρατική ισχύ.

Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας στοχεύουν στην κάλυψη προϊόντων ή εργασιών που κατέχουν ή εμπεριέχουν νέες τεχνικές και διεργασίες παραγωγής ή εκμετάλλευσης. Για το λόγο αυτό τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας ασχολούνται με το πώς φτιάχνεται κάτι, από τι φτιάχνεται, πώς δουλεύει, τι κάνει και πώς το κάνει... Μια εφεύρεση για να κατοχυρωθεί με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας πρέπει να:

- **Είναι καινούρια...**
  Αυτό σημαίνει ότι η εφεύρεση δεν πρέπει να έχει γίνει γνωστή με κάποιο έμμεσο ή άμεσο τρόπο σε ακαδημαϊκό ή εμπορικό περιβάλλον στο παρελθόν.

- **Περιέχει κάποιο βήμα προόδου...**
  Το κριτήριο αυτό δεν είναι ξεκάθαρα αντικειμενικό. Μια εφεύρεση ουσιαστικά οφείλει να βελτιώνει μια ήδη υπάρχουσα τεχνολογία. Αν, δηλαδή, παρουσιαστούν σε κάποιο γνώστη του τεχνολογικού πεδίου στο οποίο εμπίπτει η προς κατοχύρωση εφεύρεση Β και ο τεχνολογικά εννοούμενος πρόγονός της Α, να μην είναι δυνατός ο ακριβής προσδιορισμός του τρόπου μετάβασης από την Α στην Β.
- **Παράσχει τη δυνατότητα βιομηχανικής εφαρμογής...**
  Μια εφεύρεση είναι απαραίτητο να μπορεί να εφαρμοσθεί στη βιομηχανία (με τον όρο βιομηχανία αντιπροσωπεύονται τα πάντα, ακόμα και ερευνητική δραστηριότητα). Η εφαρμογή της, λοιπόν, θα πρέπει να έχει πρακτική αξία, να μπορεί δηλαδή να χρησιμοποιηθεί ως συσκευή, ως προϊόν ή σαν καινούρια παραγωγική διαδικασία, η οποία δεν είναι απαραίτητο να χρησιμοποιεί μηχανή.

Από τη δυνατότητα κατοχύρωσης εξαιρούνται τα παρακάτω:

- μια ανακάλυψη,
- μια επιστημονική διαδικασία ή μια μαθηματική μέθοδος
- μια πνευματική δημιουργία (δράμα, ποιήση, ζωγραφική, διήγημα κ.α.)
- μια αλληλουχία πράξεων η οποία μπορεί να αποτελεί τμήμα του κανόνα ενός παιχνιδιού ή μιας πνευματικής πράξης ή μιας διαχειριστικής διαδικασίας.
- οποιοσδήποτε συνδυασμός των παραπάνω

Τέλος δεν είναι δυνατή η κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας μιας εφεύρεσης που αφορά:

- γενικές ιδέες ή περιγραφές βιομηχανικών διαδικασιών
- τρόπους ίασης του ανθρώπινου σώματος ή οποιουδήποτε άλλου όντος του ζωϊκού βασιλείου
- μεθόδους διάγνωσης ασθενειών σε ανθρώπους και ζώα
- ανακάλυψη νέου είδους ζώου ή φυτού.

Αν, όμως, μια εφεύρεση η οποία ανήκει σε μια ή περισσότερες από τις παραπάνω κατηγορίες έχει ή αποκτά κατά την εφαρμογής της τεχνικά χαρακτηριστικά τότε είναι δυνατόν να καταστεί κατοχυρώσιμη με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η διάρκεια ζωής του διπλώματος ευρεσιτεχνίας ποικίλλει από χώρα σε χώρα και εξαρτάται από το εκάστοτε νομοθετικό πλαίσιο

- Ελλάδα: 17 χρόνια,
- Ηνωμένο Βασίλειο: 20 χρόνια,
- Ηνωμένες Πολιτείες: 17 χρόνια,
- Ιαπωνία:18 χρόνια.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ο νομοθέτης, μέσω του παραπάνω πλαισίου, προσπαθεί να θεσπίσει ορισμένους κανόνες και να προστατεύσει αξίες. Αρχικά, φροντίζει να βοηθήσει τον εφευρέτη, δίνοντας σε αυτόν κάποιο εύλογο χρονικό διάστημα μονοπωλιακής εκμετάλλευσης της εφεύρεσής του, και επιτρέποντάς του να αποσβέσει τα έξοδα τα οποία είχε κατά την διάρκεια της έρευνας που οδήγησε στην εφεύρεσή του. Ταυτόχρονα, επιχειρεί να θέσει ένα κατά το δυνατόν ορθό και

θεμιτό νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο έχει σαν στόχο την διασφάλιση της διάδοσης της γνώσης. Με την κατοχύρωση της εφεύρεσης του, ο ερευνητής υποχρεώνεται να την δημοσιεύσει έτσι ώστε όλος ο κόσμος να γίνει κοινωνός της γνώσης. Έτσι, διασφαλίζεται ότι η επιστημονική γνώση δεν θα γίνει προνόμιο λίγων, ενώ παράλληλα εξελίσσεται, καθώς οι υπόλοιποι δεν μπορούν να αντιγράψουν την ήδη υπάρχουσα εφεύρεση και ωθούνται στο να βρουν κάτι διαφορετικό και συνήθως καλύτερο. Από το τελευταίο δικαιώνονται εκείνοι που επισημαίνουν ότι οι εφευρέσεις δεν είναι κάτι το διαφορετικό και το τελείως καινούριο παρά απλά μια βελτίωση στα υπάρχοντα δεδομένα. Αν προσπαθούσαμε να περιγράψουμε το στόχο του νομοθέτη μέσα σε μια πρόταση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι προσπαθεί να θέσει μια νομική ατραπό μέσω της οποίας θα αναπτυχθεί και θα εξελιχθεί δομημένα η κάθε επιστήμη.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΑΣ

Σε αναλογία με τον γενικό ορισμό του διπλώματος ευρεσιτεχνίας ορίζεται και το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας για ηλεκτρονικές εφευρέσεις. Εφεύρεση η οποία εφαρμόζεται σε υπολογιστή ορίζεται κάθε είδους εφεύρεση της οποίας η εκτέλεση συνεπάγεται τη χρήση υπολογιστή, δικτύου υπολογιστών ή άλλης προγραμματιζόμενης συσκευής και η οποία διαθέτει στις εφαρμογές της ένα ή περισσότερα τεχνικά χαρακτηριστικά τα οποία εφαρμόζονται είτε εξολοκλήρου είτε εν μέρει με/σε ένα ή περισσότερα προγράμματα υπολογιστή, παράλληλα με τα τεχνικά χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να προσφέρει, όπως οποιαδήποτε άλλη εφεύρεση.

Οι προϋποθέσεις χορήγησης ενός διπλώματος ηλεκτρονικής ευρεσιτεχνίας είναι ίδιες με αυτές της απλής πατέντας με τη μόνη διαφορά ότι εδώ προστίθεται και το τεχνικό τμήμα ή αλλιώς η τεχνική συμβολή, που θεωρείται αναπόσπαστη και εξορισμού απαραίτητη. Η τεχνική συμβολή διαχωρίζεται μεταξύ της αξιοποίησης των δυνάμεων της φύσης και της δημιουργίας του πνεύματος. Αυτό αποσκοπεί στο να γίνει μια διάκριση μεταξύ του τομέα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και εκείνου των συγγραφικών δικαιωμάτων. Η χρησιμοποίηση των δυνάμεων της φύσης προκειμένου να ελεγχθούν φυσικά φαινόμενα πέραν της ψηφιακής παρουσίασης των πληροφοριών εμπίπτει στον τεχνικό τομέα. Η επεξεργασία, ο χειρισμός και η παρουσίαση πληροφοριών δεν ανήκουν σε τεχνικό τομέα, ακόμη και αν για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται τεχνικές συσκευές.

Μια εφεύρεση που εφαρμόζεται σε υπολογιστή δεν θεωρείται ότι συνιστά τεχνική συμβολή απλώς και μόνο επειδή εμπλέκεται η χρήση υπολογιστή, δικτύου ή προγραμματιζόμενης συσκευής. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν εφευρέσεις που αφορούν προγράμματα υπολογιστών τα οποία εφαρμόζουν επιχειρηματικές, μαθηματικές ή άλλες μεθόδους και δεν παράγουν τεχνικά αποτελέσματα.

Παράλληλα το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας καλύπτει μόνο την τεχνική συμβολή και όχι το πρόγραμμα του υπολογιστή που χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο της εφεύρεσης που εφαρμόζεται σε υπολογιστή. Επιπλέον, η χρήση προγράμματος υπολογιστή για σκοπούς που δεν εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής της ευρεσιτεχνίας δεν μπορεί να συνιστούν άμεση ή έμμεση καταπάτηση διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Τέλος, στα πλαίσια του ηλεκτρονικού διπλώματος ευρεσιτεχνίας θίγεται το ζήτημα της διαλειτουργικότητας. Συγκεκριμένα, όπου η χρησιμοποίηση μιας τεχνικής η οποία

καλύπτεται με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας είναι απαραίτητη ώστε να καθιστά δυνατή την επικοινωνία και την ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ δυο διαφορετικών συστημάτων υπολογιστή, η χρήση αυτή δεν θεωρείται προσβολή διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Στην περίπτωση των ηλεκτρονικών διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας το νομοθετικό πλαίσιο προσπαθεί πάλι να θέσει ορθά όρια στην πρόοδο της επιστήμης της Πληροφορικής. Κάτι τέτοιο θεωρεί ότι επιτυγχάνεται μέσω της θέσπισης νόμων που προστατεύουν τον ερευνητή και προωθούν την γνώση την κοινωνία. Ουσιαστικά πρόκειται για μια προσπάθεια επέκτασης της νομοθεσίας που ισχύει στη βιομηχανία στον τομέα της Πληροφορικής και των Τηλεπικοινωνιών.

ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Αν επιχειρήσουμε μια ιστορική αναδρομή στο χώρο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας θα έρθουμε αντιμέτωποι με ένα ιδιαίτερα θολό όσο και εντυπωσιακό τοπίο. Τα ανεπίσημα σκήπτρα της πρωτιάς στην νομική κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας κατέχει η Αγγλία.. Από τον 15^{ο} αιώνα, το στέμμα άρχισε να χορηγεί ειδικά προνόμια σε εμπόρους και κατασκευαστές οι οποίοι με τις μεθόδους τους βοηθούσαν στην πρόοδο της οικονομίας της Αγγλίας. Η πρώτη γνωστή κατοχυρωμένη εφεύρεση είναι αυτή του John of Utynam. Το 1449, ο βασιλιάς Henry IV απένειμε στον John of Utynam την δυνατότητα να παράγει μονοπωλιακά και για 20 χρόνια έναν συγκεκριμένο τύπο γυαλιού ο οποίος χρησιμοποιήθηκε στην κατασκευή των παραθύρων του κολεγίου Eton. Ο λόγος της παραχώρησης αυτής ήταν απλός, ο John ήταν ο πρώτος ο οποίος πρότεινε κάτι τέτοιο.

Στη διάρκεια της βασιλείας της Elizabeth I (1561 – 1590) αλλά και του διαδόχου της James I, η παραχώρηση μονοπωλιακών δικαιωμάτων συνεχίστηκε. Ο ανώτερος άρχοντας έκρινε τις εφευρέσεις που του παρουσιάζονταν και σε περίπτωση που τον ικανοποιούσαν παραχωρούσε στους δημιουργούς τους το δικαίωμα της μονοπωλιακής προώθησής τους στην αγορά, υπό την προϋπόθεση ότι θα ανέλυαν τον τρόπο λειτουργίας και δημιουργίας της εφεύρεσής τους. Το 1610, κατόπιν αλλεπάλληλων αντιδράσεων, ο James I αναγκάστηκε να αποσύρει όλα τα μονοπώλια τα οποία είχαν χορηγηθεί έως τότε. Ταυτόχρονα καθιέρωσε και νόμο, σύμφωνα με τον οποίο κανείς δεν θα μπορούσε να μονοπωλεί κάποιο αγαθό την αγορά εκτός αν το αγαθό αυτό ήταν τόσο νέο και ριζοσπαστικό που δεν θα μπορούσε να παραχθεί από τους ανταγωνιστές του. Ο νόμος αυτός, με μερικές τροποποιήσεις, έγινε τελικά το 1624 ο επίσημος νόμος για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας στην Αγγλία και έζησε για 200 χρόνια πυροδοτώντας πληθώρα δικηγορικών αγώνων και αντιμαχιών ανάμεσα σε ανταγωνιστές. Ο λόγος ήταν ο εξής: μετά από δύο αιώνες οι δικηγόροι είχαν βρει τρόπο ώστε ο εφευρέτης να μην υποχρεώνεται να παραδίδει μαζί με την εφεύρεση και λεπτομερή περιγραφή της. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα αρκετοί απλά να ανακυκλώνουν τις εφευρέσεις τους. Για να ξεκαθαριστεί, λοιπόν, η κατάσταση που είχε επικρατήσει το 1785 με νόμο, οι εφευρέτες υποχρεώθηκαν να παράσχουν λεπτομερέστατη περιγραφή των δημιουργιών τους.

Μια άλλη αιτίας διαμάχης την περίοδο εκείνη ήταν το κατά πόσο μπορούσε ο ένας εφευρέτης να βελτιώσει την εφεύρεση κάποιου άλλου με κάποιο ριζοσπαστικό τρόπο και να μπορέσει να οικειοποιηθεί το τελικό αποτέλεσμα. Το 1796, τροποποίηση του νόμου του 1785 επέτρεπε σε νέους εφευρέτες να βελτιώνουν ήδη υπάρχουσες εφευρέσεις, υπό την προϋπόθεση ότι η βελτίωση δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί από κάποιον άλλο πλην του εφευρέτη χωρίς τη βοήθεια του τελευταίου. Όλοι αυτοί οι νόμοι και οι τροποποιήσεις, τελικά

συνενώθηκαν το 1852 στον κανονισμό επιλογής εφευρέσεων του Γραφείου Ευρεσιτεχνίας του Ηνωμένου Βασιλείου. Παράλληλα, το νομοθετικό πλαίσιο του κράτους έδινε το δικαίωμα στο γραφείο να μπορεί να προσδιορίζει αποκλειστικά το νομοθετικό πλαίσιο γύρω από τις πατέντες. Το 1883, εισήλθε στο νόμο και η διάταξη περί του «μη προφανούς και καινούριου». Το πλαίσιο αυτό σε συνδυασμό με κάποιες τροποποιήσεις, που σκοπό είχαν την προσαρμογή στις συνθήκες της εκάστοτε χρονικής περιόδου, ισχύει έως σήμερα στην Αγγλία.

Η υπόλοιπη Ευρώπη, αγνοούσε τις συγκεκριμένες διαδικασίες μέχρι και τα μέσα του 18^{ου} αιώνα. Η βιομηχανική επανάσταση και η ραγδαία ανάπτυξη της οικονομίας και του ανταγωνισμού είχαν σαν αποτέλεσμα την εγκαθίδρυση ενός συστήματος πρωτοτυποποίησης και κατοχύρωσης εφευρέσεων. Όλες οι χώρες στρέφονταν προς στην Αγγλία για άντληση γνώσης με αποτέλεσμα οι περισσότερες – αν όχι όλες – να έχουν διαδικασίες και νομοθεσίες κατοχύρωσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας παραπλήσιες της Αγγλίας. Είναι αξιοσημείωτο, άλλωστε, ότι ο γενικός ορισμός της πατέντας είναι κοινά αποδεκτός από όλους και μόνο η νομοθεσία με την οποία επιβάλλεται σε κάθε κράτος διαφοροποιείται.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ E-PATENTS

Αν και η ιστορία των ευρεσιτεχνιών στην Ευρώπη φαίνεται σχετικά γραμμική στους προηγούμενους αιώνες η είσοδος της πληροφορικής στο προσκήνιο περιέπλεξε αρκετά τα πράγματα. Πριν επιχειρήσουμε να παραθέσουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίχθηκαν οι ηλεκτρονικές πατέντες στην ήπειρό μας, είναι σκόπιμο να κάνουμε μια εν τάχει ιστορική αναδρομή στην αντίστοιχη αμερικανική ιστορία.

Στις δεκαετίες 1950, 1960 και 1970, το Γραφείο Πατέντων και Εμπορικών Σημάτων στις ΗΠΑ. (United States Patent and Trademark Office, PTO) δεν παραχωρούσε πατέντες για εφευρέσεις που σχετίζονταν με υπολογισμούς προς εκτέλεση από υπολογιστές. Το συλλογιστικό του γραφείου ήταν πως:

- Οι πατέντες παραχωρούνται μόνο για διεργασίες, μηχανές, βιομηχανικά άρθρα και υλικές συνθέσεις
- Πατέντες δεν παραχωρούνταν για επιστημονικές αλήθειες ή μαθηματικές εκφράσεις αυτών.

Εφόσον το Γραφείο αντιλαμβάνονταν τα προγράμματα υπολογιστών ως εφευρέσεις που σχετίζονται με μαθηματικούς αλγορίθμους, και όχι με διεργασίες ή μηχανές, δεν θεωρούντο κατάλληλα για παραχώρηση πατεντών. Η αντίληψη αυτή διατηρήθηκε και από τις αποφάσεις Gottschalk v. Benson (1968) και Parker v. Flook (1975) του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ..

Το 1981 στην υπόθεση Diamond εναντίον Diehr, το Ανώτατο Δικαστήριο διέταξε το Γραφείο Πατεντών και Εμπορικών Σημάτων να παραχωρήσει πατέντα σε μία εφεύρεση, παρ' ότι δεν υπήρξε διεκδίκηση εφεύρεσης πέρα από την απλή χρήση ενός προγράμματος υπολογιστή (που σύμφωνα με το ίδιο το Δικαστήριο χρησιμοποιούσε γνωστές μεθόδους) για κάποιον χρονικό υπολογισμό σχετικά με τη διαδικασία επεξεργασίας λάστιχου. Το Δικαστήριο διέταξε στο Γραφείο την παραχώρηση πατέντας με την τεκμηρίωση ότι η εφεύρεση δεν ήταν απλά ένας μαθηματικός αλγόριθμος (που στην πραγματικότητα ήταν στη βιομηχανική χρήση του), αλλά μια διεργασία διαμόρφωσης λάστιχου.

Κατόπιν, περισσότερες πατέντες παραχωρήθηκαν, αν και με συγκρουόμενα και συγκεχυμένα αποτελέσματα. Η Ομοσπονδιακή Περιφέρεια (Federal Circuit) επιχείρησε να διασαφηνίσει την κατάσταση απαιτώντας ότι ένα πρόγραμμα υπολογιστή για να είναι κατάλληλο για παραχώρηση πατέντας θα πρέπει να έχει πρακτική εφαρμογή. Παρόλαυτα, αρκετοί πιστεύουν πως αυτή είναι η εξαίρεση που ακυρώνει τον κανόνα εφόσον όλα τα προγράμματα γράφονται προκειμένου να διεκπεραιώσουν κάποια χρήσιμη δραστηριότητα.

Εν τω μεταξύ, η διοίκηση του Clinton προώθησε, από διοικητική άποψη, τη δυνατότητα παραχώρησης ευρεσιτεχνιών λογισμικού, ορίζοντας τον Bruce Lehman ως επικεφαλή του Γραφείου Πατεντών και Εμπορικών Σημάτων το 1994. Σε αντίθεση με τους προκατόχους του, ο Lehman δεν ήταν δικηγόρος με εξειδίκευση στις πατέντες αλλά αρχηγός της ομάδας άσκησης πίεσης για τη Βιομηχανία Παραγωγής Λογισμικού**.** Το 1995, το Γραφείο καθιέρωσε μερικές γενικές οδηγίες για την εξέταση και έκδοση πατεντών λογισμικού. Το Γραφείο ερμήνευε τις αποφάσεις δικαστηρίων με τέτοιο τρόπο ώστε να διευκολύνει την έκδοση ευρεσιτεχνιών στο λογισμικό σε ένα μεγάλο εύρος περιπτώσεων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν έχουν σχεδόν καμία σχέση με φυσικές διεργασίες όπως οι αλγόριθμοι. Κλείνοντας, ας σημειωθεί πως, ενώ το Αμερικάνικο Κογκρέσο δεν νομιμοποίησε ποτέ σαφώς τις πατέντες λογισμικού, η γενική περιγραφή του τι επιδέχεται εφαρμογή πατέντας στο Νόμο περί Πατέντων του 1952 και η αποτυχία του Κογκρέσου να τροποποιήσει το νόμο μετά τις δικαστικές αποφάσεις που επέτρεψαν τις πατέντες λογισμικού, ερμηνεύτηκαν ως αποδοχή του Κογκρέσου.

Η Ευρώπη διαθέτει από το 1973 κανόνες που καθορίζουν τι επιδέχεται κατοχύρωση και τι όχι. Το άρθρο 52 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Πατεντών προβλέπει ότι οι μαθηματικές μέθοδοι, οι επιχειρηματικές μέθοδοι, τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών κ.λ.π. δεν είναι εφευρέσεις υπό τη γενικότερη έννοια του νόμου για τις πατέντες. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι ο εξής: τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας καλύπτουν συγκεκριμένες εφαρμογές της φυσικής επιστήμης (τεχνικές εφευρέσεις), ενώ στην περίπτωση του λογισμικού καλύπτουν αφηρημένες ιδέες. Όταν εφαρμόζουμε το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο στο λογισμικό ο φόβος που προκύπτει είναι «μήπως αντί να πατεντάρουμε μια συγκεκριμένη ποντικοπαγίδα, πατεντάρουμε κάθε μέσο παγίδευσης θηλαστικών».

Το 1986 το Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας (European Patent Office, EPO), παραβιάζοντας το άρθρο 52 της Συνθήκης άρχισε να χορηγεί πατέντες για προγράμματα υπολογιστών. Δεδομένων των βλαβερών αποτελεσμάτων αυτής της πρακτικής, καθώς και του γεγονότος ότι είναι αντίθετη στο νόμο, θα περίμενε κάποιος πως θα έπρεπε να ασκηθούν πιέσεις στο EPO ώστε να επιστρέψει στο σωστό δρόμο. Αντ' αυτού, ο πυρήνας του EPO, κυρίως δικηγόροι πατεντών από κυβερνήσεις (Administrative Council) και μεγάλες εταιρείες (Standing Advisory Committee), και οι συνάδελφοί τους από την Κομισιόν (Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς, τότε υπό τον Mario Monti), αποφάσισαν το 1997 ότι ο νόμος πρέπει να ξαναγραφτεί για να συμφωνεί με την πρακτική του EPO.

Στο άρθρο 52 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης σχετικά με τα Διπλώματα Ευρεσιτεχνιών, ορίζεται η εφεύρεση και οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί ώστε να κατοχυρωθεί με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Σύμφωνα με το άρθρο ισχύει ότι:
(1) Ευρωπαϊκά διπλώματα χορηγούνται σε όλες τις εφευρέσεις που έχουν εμπορική εφαρμογή, είναι καινούριες και περιέχουν κάποιο βήμα τεχνολογικής προόδου.

(2) Οι παρακάτω περιπτώσεις δεν μπορούν αν θεωρηθούν ως κατοχυρώσιμες εφευρέσεις

a) Ανακαλύψεις, επιστημονικά θεωρήματα, μαθηματικές μέθοδοι

b) Πνευματικές δημιουργίες

c) Κανόνες διεξαγωγής παιγνίων, αλγόριθμοι, διαδικασίες και προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών

d) Αναπαράσταση πληροφορίας

(3) Όλα τα τμήματα μιας υπό κατοχύρωσης εφεύρεσης τα οποία ανήκουν άμεσα σε μια από τις παραπάνω κατηγορίες αποκλείονται κατοχύρωσης

(4) Μέθοδοι θεραπείας του ανθρωπίνου σώματος, διαγνωστικές μέθοδοι και γενικά κάθε μέθοδος ίασης ή προϊόν ερευνητικής εργασίας δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως κατοχυρώσιμη.

(5) Η παράγραφος (4) δεν ισχύει σε περίπτωση την οποία χρησιμοποιείται μια τέτοια μέθοδος σαν τμήμα κάποιας άλλης δημιουργίας η οποία εμπίπτει στην παράγραφο (1).

Το παραπάνω άρθρο ουσιαστικά αποτελεί μια τροπολογία της από 24/09/2003 απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να δοθεί η δυνατότητα στο Ευρωπαϊκό Γραφείο Ευρεσιτεχνιών να παρέχει διπλώματα ευρεσιτεχνίας σε εφευρέσεις που εφαρμόζονται σε υπολογιστή. Οι ευρωβουλευτές με ψήφους 361 υπέρ,157 κατά και 28 αποχές έκαναν δεκτή την πρόταση της κ. Arlene McCARTHY αλλά μέσω μιας σειράς τροπολογιών κατέστησαν σαφές ότι η έκθεση αυτή δεν αφορά την έκδοση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για προγράμματα λογισμικού.

ΕΥΡΩΠΗ - ΣΗΜΕΡΑ

Σήμερα το πλήθος των κατοχυρωμένων τέτοιων πατεντών εκτιμάται σε περισσότερες από 30 χιλιάδες, που αυξάνουν με ρυθμό 3 χιλιάδες το χρόνο. Οι περισσότερες από αυτές τις πατέντες θεωρούνται από πολλούς σαν τετριμμένες και παρόμοιες με αυτές που χορηγούνται στις ΗΠΑ. και την Ιαπωνία. Δημιουργήθηκε, μάλιστα, μια άτυπη «τριμερής τυποποίηση» (ΗΠΑ., Ιαπωνία, Ε.Ε.) για την παραχώρησή τους.

Το 2000 οι ιθύνοντες του ΕΡΟ προσπάθησαν να διαγράψουν τις εξαιρέσεις του άρθρου 52 της Συνθήκης, αλλά προσέκρουσαν στην αντίδραση προγραμματιστών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων λογισμικού. Το 2002 η Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς της Κομισιόν (υπό τον διάδοχο του Monti, Frits Bolkestein) υπέβαλε την πρόταση 2002/0047 για την Οδηγία «σχετικά με τη δυνατότητα κατοχύρωσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας των εφευρέσεων που εφαρμόζονται σε υπολογιστή». Η Οδηγία υποτίθεται ότι θα εναρμόνιζε τις σχετικές εθνικές νομοθεσίες και θα διευκρίνιζε τους όρους κατοχύρωσης ώστε να αποφευχθεί η υπερβολή του ΕΡΟ. Διαβάζοντας όμως κανείς τις διατυπώσεις προσεκτικά, διαπιστώνει ότι η πρόταση στην πραγματικότητα εξασφαλίζει την κατοχύρωση πατεντών για προγράμματα υπολογιστών.

Ακτιβιστές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις απ' όλη την Ευρώπη, υπό το συντονισμό του FFII (Foundation for a Free Information Infrastructure), μη κερδοσκοπικού ιδρύματος που εδρεύει στη Γερμανία, με ενημέρωση του τύπου, συλλογή υπογραφών, επισκέψεις σε ευρωβουλευτές και διαδηλώσεις, κατάφεραν να τονίσουν τη σοβαρότητα του ζητήματος και οι ευρωβουλευτές να προσέλθουν στο Κοινοβούλιο ενημερωμένοι. Στις 24 Σεπτεμβρίου 2003, ύστερα από μια σύνοδο μιάμισης ώρας εν μέσω διαφόρων άλλων θεμάτων, το Κοινοβούλιο υιοθέτησε πολλές από τις τροπολογίες που υποστήριζε το FFII, με αποτέλεσμα η διορθωμένη

πρόταση να διευκρινίζει ρητά ότι η προγραμματιστική λογική και οι μέθοδοι εργασίας δεν είναι δυνατό να δεσμεύονται από πατέντες.

Σύμφωνα με τις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η τροποποιημένη από το Κοινοβούλιο πρόταση εξετάστηκε στη συνέχεια από το Συμβούλιο Υπουργών. Το θέμα ανατέθηκε στην «Ομάδα Εργασίας για την Πνευματική Ιδιοκτησία». Η ομάδα αυτή αποτελείται από τα ίδια μέλη που αποτελείται το Συμβούλιο Διαχείρισης του ΕΡΟ. Μετά από μήνες μυστικών διαβουλεύσεων, η «Ομάδα Εργασίας» κατέληξε σε ένα κείμενο «συμβιβασμού», το οποίο αναιρούσε τις διορθώσεις του Κοινοβουλίου και πίεζε ευθέως για πατέντες λογισμικού, διαδικασιών και δομών δεδομένων.

Η Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου μέχρι την τελευταία στιγμή αρνιόταν να δώσει τις πρόσφατες εκδόσεις του κειμένου στο FFII «λόγω της ευαίσθητης φύσης των διαπραγματεύσεων και της απουσίας αντίστοιχου δημόσιου συμφέροντος». Στις 18 Μαΐου 2004 το Συμβούλιο έκανε μερικές επουσιώδεις διορθώσεις και ενέκρινε το κείμενο με οριακή πλειοψηφία. Στη συνάντηση αυτή η Ολλανδία στήριξε το κείμενο παρόλο που ανέφερε ρητά ότι μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα.

Η Γερμανία, που είχε υποσχεθεί πως θα το καταψήφιζε, ισχυρίστηκε ότι ικανοποιήθηκε από μια επουσιώδη τροποποίηση. Ο Frits Bolkestein εισήγαγε στο άρθρο 4 μια διόρθωση που ισχυρίστηκε ότι ξεκάθαρα απέκλειε τις πατέντες λογισμικού, «ξεχνώντας» να επισημάνει ότι το άρθρο 5 σαφώς εξασφάλιζε το αντίθετο και στη συνέντευξη τύπου που ακολούθησε δεν μπορούσε να βρει παράδειγμα λογισμικού που η πρόταση να εξαιρεί. Η σύσκεψη ήταν επίσης αξιοσημείωτη για τον τρόπο με τον οποίο η ιρλανδική προεδρία πίεσε τη Δανία για να αποσπάσει τις ψήφους της, με τις οποίες εξασφάλισε την οριακή πλειοψηφία.

Κατόπιν μικροδιορθώσεων και μεταφράσεων, η νέα έκδοση της πρότασης υιοθετήθηκε επισήμως χωρίς περαιτέρω συζήτηση από το Συμβούλιο τον Ιούλιο του 2004. Στη συνέχεια θα επιστρέψει στην Ευρωβουλή, που μπορεί να την αποδεχθεί ως έχει ή να την απορρίψει, ή να επιμείνει στις αρχικές του διορθώσεις, πράγμα που θα δημιουργήσει νέο κύκλο εξέτασης από επιτροπές.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Έχοντας αναλύσει το ιστορικό πλαίσιο μέσα από το οποίο ωρίμασε η ιδέα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, θα παρουσιάσουμε παρακάτω μερικά παραδείγματα ευρεσιτεχνιών που έχουν κατοχυρωθεί. Τα παρακάτω παραδείγματα είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, και παρατίθενται τόσο για λόγους πληρότητας όσο και για να βοηθήσουν στην μετέπειτα παράθεση της επιχειρηματολογίας υπέρ και κατά των ευρεσιτεχνιών στο λογισμικό.

Μερικά παραδείγματα βιομηχανικών εφευρέσεων κατοχυρωμένων με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας αναλύονται παρακάτω:

- *Το καπάκι στο κουτί της Coca – Cola.*
  Η μέθοδος με την οποία ανοίγει το κουτάκι της Coca – Cola (σπρώχνοντας το αλουμίνιο προς τα μέσα αντί τραβώντας αυτό προς τα έξω) είναι εφεύρεση κατοχυρωμένη με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Ο εφευρέτης της μάλιστα, για να την παραχωρήσει στην εταιρεία παραγωγής του εν λόγω αναψυκτικού, υπέγραψε συμφωνητικό (cross licensing) σύμφωνα με το οποίο για τα επόμενα 17 χρόνια

(διάρκεια ζωής της πατέντας στην αμερικανική νομοθεσία), η εταιρεία παραγωγής θα έχει την αποκλειστική χρήση της μεθόδου ανοίγματος αλλά θα καταβάλει στον πρώτο το ποσό του μισού cent αμερικανικού δολαρίου, για κάθε κουτάκι αναψυκτικού που πωλείται.

- *Η φαρμακευτική σύνθεση του πρώτου φαρμάκου για το AIDS.*
  Το AZT, που υπήρξε το πρώτο φάρμακο που κυκλοφόρησε ενάντια στον ιό HIV, ήταν κατοχυρωμένο με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Η χημική του σύσταση κρατήθηκε υπό καθεστώς μονοπωλίου για 17 χρόνια. Πρόσβαση σε αυτήν μπορούσαν να έχουν μόνο όσες φαρμακευτικές εταιρείες δεχόντουσαν να μπουν στην διαδικασία της ενοικίασης της πατέντας ή του cross licensing με την εταιρεία που την κατείχε. Το αξιοσημείωτο σε αυτήν την υπόθεση είναι ότι ακόμα και σήμερα, το 60% της τιμής των φαρμάκων ενάντια στον HIV είναι απόρροια των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που βρίσκονται πίσω από την φαρμακευτική σύνθεσή τους.

- *Το ηλεκτρονικό σύστημα πέδησης των Ferrari στην Formula I.*
  Η Ferrari όταν εισήγαγε το προηγμένο σύστημα ηλεκτρονικής πέδησης στα οχήματά της που διαγωνίζονταν σε αγώνες Formula I φρόντισε να διασφαλίσει τα επιχειρηματικά της συμφέροντα μέσα από ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Πράγματι, η πατέντα αυτή είχε σαν αποτέλεσμα η Ferrari να διατηρήσει ένα μη αντιγράψιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των αντιπάλων της, το οποίο και τελικά απώλεσε εξαιτίας τρίτων παραγόντων.

Ακολουθούν μερικά παραδείγματα ηλεκτρονικών πατεντών. Κατοχύρωση με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας είχαν μέχρι πρόσφατα ή έχουν ακόμα οι παρακάτω αλγόριθμοι:

1. MP3 (ισχύει ακόμα)
2. WMV (ισχύει ακόμα)
3. RSA
4. GIF (ως το 2003 για Ευρώπη, 2004 για ΗΠΑ)
5. JPEG (ισχύει ακόμα)
6. X-Windows System
7. Token Ring Topology

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ, COPYRIGHT, ΕΥΡΕΣΙΤΕΧΝΙΕΣ

Στο σημείο αυτό είναι δυνατόν να έχουν δημιουργηθεί κάποιες εύλογες απορίες. Πόσο διαφορετικό πράγμα είναι η πνευματική ιδιοκτησία ενός ατόμου ή μιας επιχείρησης από μία εφεύρεση; Οι κατοχύρωση με πατέντες είναι κάτι παρόμοιο με το copyright; Ποιες είναι οι διαφορές του; Στα ερωτήματα αυτά θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στις επόμενες παραγράφους προσπαθώντας τόσο να ορίσουμε τη έννοια του copyright όσο και να οριοθετήσουμε τις διαφορές του από το σύστημα κατοχύρωσης ευρεσιτεχνιών.

Ο όρος πνευματική ιδιοκτησία περιέχει όλες τις πνευματικές εκφάνσεις της ανθρώπινης φύσης. Η εμβέλειά του εμπερικλείει πολλά πράγματα. Καταρχάς, όλα τα κατεξοχήν πνευματικά δημιουργήματα του ανθρώπου, από την καταγραφή σημειώσεων μέχρι την μεγαλύτερη θεωρητική επιστημονική ανακάλυψη. Παράλληλα, περιέχει και τις υλικές εκφράσεις των τελευταίων. Δηλαδή μια δημιουργία η οποία βασίζεται στην ιδέα κάποιου, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της πνευματικής του ιδιοκτησίας. Ουσιαστικά ο όρος

πνευματική ιδιοκτησία προσπαθεί να δώσει υπόσταση στις αξιώσεις της ανθρώπινης φύσης («Συμμετείχα και εγώ εκεί...», «Εγώ το σκέφτηκα ...»).

Το copyright είναι δεν είναι ολόκληρη η πνευματική ιδιοκτησία, αλλά ένα μικρό νομικά κατοχυρώσιμο υποσύνολό της. Το copyright καλύπτει την λεπτομέρεια στη δουλειά ενός ατόμου. Ουσιαστικά χορηγείται αυτόματα, κατόπιν απόδειξης ότι το παρουσιαζόμενο έργο δεν αποτελεί αντιγραφή κάποιου προγενέστερου. Η διάρκειά του είναι τεράστια και μπορεί να αγγίξει ακόμα και αιώνες (οι πανεπιστημιακές δημοσιεύσεις, για παράδειγμα, καλύπτονται με copyright). Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι το copyright καλύπτει ζητήματα αντιγραφής. Αν, δηλαδή, κάποιος γράψει ένα έργο σαν την Ιλιάδα του Ομήρου και αποδείξει ότι ουδεμία γνώση έχει της Ιλιάδας, τότε μπορεί να κατοχυρώσει νόμιμα το έργο του.

Γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω ότι οι πατέντες δεν έχουν καμία σχέση με το copyright. Οι πατέντες κοστίζουν για την έκδοσή τους (η απλή αίτηση στην Αμερική αγγίζει το ποσό των 600$) και διαρκούν μόλις 20 χρόνια. Παράλληλα απαιτούν χρονικό διάστημα ετών και μια πληθώρα νομικών διαδικασιών ώστε να κατοχυρωθούν. Φυσικά, σημαντική διαφορά είναι και ο τρόπος έκδοσής τους. Το copyright εκδίδεται αυτόματα και έχει ισχύ σε όλο το φάσμα των χωρών της συνθήκης TRIPS, ενώ, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, μια ευρεσιτεχνία κατοχυρώνεται κατόπιν αίτησης και ειδικής επεξεργασίας, από το αρμόδιο γραφείο.

Έχοντας ολοκληρώσει την ιστορική αναδρομή και παρουσιάσει κάποιους απαραίτητους ορισμούς θα προχωρήσουμε στην παρουσίαση των επιχειρημάτων των δύο αντιμαχομένων πλευρών. Αρχικά θα αναλύσουμε τα επιχειρήματα των υποστηρικτών των ηλεκτρονικών πατεντών και στη συνέχεια αυτά των αντιπάλων τους ώστε να μπορέσουμε να παρουσιάσουμε το ζήτημα όσο το δυνατόν πιο πολύπλευρα και αντικειμενικά.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΥΠΕΡ ΤΩΝ E-PATENTS

Τα επιχειρήματα που συνηγορούν υπέρ της κατοχύρωσης διπλωμάτων ηλεκτρονικών ευρεσιτεχνιών και αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία έχει θεμελιωθεί διεθνώς και η ισχύουσα νομοθεσία για τις ευρεσιτεχνίες γενικότερα μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες: οικονομικά, επιστημονικά, κοινωνικά και ηθικά.

Αρχικά, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας μπορούν να βοηθήσουν τις μεγάλες επιχειρήσεις να αποσβέσουν το κόστος της έρευνας και υλοποίησης που βρίσκεται πίσω από κάθε προϊόν. Κάθε εταιρεία επενδύει ένα μεγάλο ποσό στην έρευνα και στην ανάπτυξη πρωτότυπων συστημάτων και ιδεών που θα την βοηθήσουν να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά της αλλά και το εμπορικό κοινό της. Το ερευνητικό διάστημα μπορεί να είναι τεράστιο και τα ποσά τα οποία δαπανούνται εξίσου. Είναι συνεπώς λογικό – και από μια άποψη θεμιτό – μια εταιρεία να διασφαλίζεται οικονομικά στην περίπτωση αυτή μέσω των πατεντών. Ο τομέας της Πληροφορικής και των Τηλεπικοινωνιών, καθιστά την αναγκαιότητα αυτή ακόμη πιο έντονη. Το ραγδαία αναπτυσσόμενο τεχνολογικό πεδίο, ουσιαστικά αναγκάζει τις εταιρείες να υποβάλλονται σε έναν διαρκή αγώνα δρόμου, επενδύοντας τεράστια πόσα και ξοδεύοντας αμέτρητες ανθρωποώρες. Τα ηλεκτρονικά διπλώματα ευρεσιτεχνίας ουσιαστικά αποτελούν έναν τρόπο άμυνας των επιχειρήσεων αυτών έναντι στο σκληρό ανταγωνισμό.

Παράλληλα, το νομικό πλαίσιο των ηλεκτρονικών πατεντών βοηθά στην ώθηση της οικονομίας. Οι πατέντες τείνουν σήμερα να αποτελούν μέτρο ποιότητας και αξιοπιστίας μια εταιρείας. Είναι λογικό επακόλουθο λοιπόν, όλες οι εταιρείες οι οποίες θέλουν να διατηρήσουν ή να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα τους να επενδύουν στην έρευνα. Η επένδυση αυτή γίνεται έμμεσα. Μέρος των κεφαλαίων που εξοικονομούνται από τις προγενέστερες πατέντες, μεταφράζεται σε μισθούς νέων ερευνητών. Συνεπώς καταπολεμάται η ανεργία από την μια μεριά, και από την άλλη αποφεύγεται ο συγκεντρωτισμός του πλούτου καθώς το χρήμα διαρκώς ανακυκλώνεται.

Ταυτόχρονα, εμφανίζεται και άμεση πρόοδος στον τεχνολογικό τομέα. Το αποτέλεσμα αυτό είναι άμεσα συνυφασμένο με την έννοια της ευρεσιτεχνίας. Κάθε εφεύρεση παρουσιάζεται στο κοινό αφού κατοχυρωθεί. Με τον τρόπο αυτό η γνώση μεταδίδεται και δεν παραμένει αποκλειστικό προνόμιο των λίγων. Επιπλέον, μέσω του πλαισίου αυτού, οι άλλες επιχειρήσεις βασιζόμενες στις ιδέες της εφεύρεσης προσπαθούν να την εξελίξουν ή να την επεκτείνουν με κάποιο έμμεσο τρόπο. Η επέκταση αυτή είναι θεμιτή υπό την προϋπόθεση ότι κάτι δημιουργείται ή εφαρμόζεται με τελείως διαφορετικό τρόπο από ότι είχε περιγραφεί. Έτσι δίνονται κίνητρα για περισσότερη έρευνα και εφευρετικότητα στην κατεύθυνση της επεξεργασίας και εξέλιξης των επιστημονικών ανακαλύψεων.

Άμεση απόρροια της παραπάνω κατάστασης είναι η εξάπλωση της πληροφορίας και της τεχνολογίας. Αυτό γιατί δεδομένης της απουσίας του φόβου της αντιγραφής, οι εφευρέτες οι ερευνητές δημοσιεύουν και παρουσιάζουν ελευθέρα τα αποτελέσματα των ερευνών τους. Το τελευταίο είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τα ακαδημαϊκά ιδρύματα, καθώς μιας και δεν υπόκεινται νομικά στους περιορισμούς περί πατεντών, μπορούν να κινηθούν ανάμεσα σε αυτές, να τις συνδυάσουν και να δημιουργήσουν τελικά κάτι το πραγματικά πρωτοπόρο που να πηγαίνει την επιστήμη βήματα προς τα μπρος.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω μπορούμε να καταλήξουμε σε μερικά αρχικά συμπεράσματα. Τα διπλώματα ηλεκτρονικών ευρεσιτεχνιών ή αλλιώς οι ηλεκτρονικές πατέντες βοηθούν στην:

- Απόσβεση του R&D των επιχειρήσεων
- Ώθηση της οικονομίας
- Εξάπλωση της επιστήμης και της τεχνολογίας
- Αύξηση της ευρηματικότητας

Πέρα από τις παραπάνω ευεργετικές συνέπειες, οι πατέντες και ειδικότερα οι ηλεκτρονικές πατέντες έχουν κοινωνικές και ηθικές προεκτάσεις. Αναφορικά με την κοινωνία θέτουν μια νομική ατραπό μέσω της οποίας θα αναπτυχθεί και θα εξελιχθεί δομημένα και όχι ανεξέλεγκτα η κάθε επιστήμη. Τα όρια της ανάπτυξης αυτής είναι καλά ορισμένα με στόχο την αποφυγή αδικιών και γενικότερα παθογόνων καταστάσεων που κάθε άλλο παρά ωφελούν την κοινωνία. Παράλληλα, προσπαθούν να προστατεύσουν τον «μικρό» ερευνητή, συγγραφέα λογισμικού, εφευρέτη, καθώς να του παράσχουν μια δυνατότητα προστασίας της δημιουργίας του από τις μεγάλες επιχειρήσεις, δίνοντάς του ταυτόχρονα ένα διαπραγματευτικό χαρτί που θα μπορούσε να αποτελέσει πόλο προσέλκυσης επενδυτών.

Κλείνοντας, θα παρουσιάσουμε την ηθική πλευρά της πατέντας λογισμικού. Μέσω των πατεντών λογισμικού, οι επιχειρήσεις υποχρεώνονται να δείξουν σεβασμό στον καταναλωτή. Η δημιουργικότητά και οι πόροι τους ωθούνται στην ανάπτυξη πραγματικά καινοτόμων υπηρεσιών και προϊόντων. Επιπλέον ο ανταγωνισμός και η εξειδίκευση αυξάνονται δίνοντας έτσι το κίνητρο για περισσότερη ποιότητα και αξιοπιστία του παραγόμενου αγαθού.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η επιστήμη της Πληροφορικής μπορεί να οριοθετηθεί έτσι ώστε τα προϊόντα έρευνας που εμφανίζονται να παράγονται με τέτοιο τρόπο ώστε ο τελικός χρήστης-καταναλωτής και οι ανάγκες του να είναι ο κεντρικός γνώμονας.

Η τελική ηθική έκφανση των πατεντών λογισμικού αποσκοπεί, ακόμη, στη μη αποξένωση του δημιουργού από το δημιούργημά του. Το λογισμικό είναι το κατεξοχήν επιστημονικό πεδίο στο οποίο ανθεί η αντιγραφή και η υποκλοπή. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα κάποιος προγραμματιστής να βλέπει την πνευματική του ιδιοκτησία, το δημιούργημά του, να χρησιμοποιείται χωρίς την άδειά του από άλλους προγραμματιστές και επιχειρήσεις, που δεν μπορεί να συναγωνιστεί ή να αντιπαρατεθεί μαζί τους. Επιπλέον, μια ενδεχόμενη έλλειψη νομικής κάλυψης θα επέτρεπε σε μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες ακόμη και εκμεταλλεύονται τους μικρότερους και ανεξάρτητους συγγραφείς λογισμικού. Μέσα από το πλαίσιο της κατοχύρωσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για εφευρέσεις σχετικές με υπολογιστές παρόμοιες καταστάσεις θα μπορούν να αποφευχθούν μιας και ο καθένας θα έχει τη δυνατότητα να προστατέψει το προϊόν του μόχθου του.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ E-PATENTS

Όπως κάθε φορά που γίνεται ένας δημόσιος διάλογος γύρω από ένα ζήτημα που επηρεάζει ένα μεγάλο τμήμα της ανθρώπινης κοινωνίας, και μάλιστα πρόκειται να τύχει νομοθετικής ρύθμισης, υπάρχει ένας αξιοπρόσεκτος αντίλογος. Στην περίπτωση, ειδικά, της κοινωνίας της πληροφορικής το τμήμα αυτό απαρτίζεται από ένα ιδιαίτερα ποικιλόμορφο και διεθνώς εξαπλωμένο φάσμα ανθρώπων, που δεν έχει συνηθίσει στο παρελθόν η ελευθερία του να οριοθετείται. Ενώ, λοιπόν, η δυνατότητα κατοχύρωσης του λογισμικού και των άλλων εφευρέσεων που σχετίζονται με ηλεκτρονικούς υπολογιστές με διπλώματα ευρεσιτεχνίας έρχεται να πλαισιώσει νομικά μια περιοχή της βιομηχανίας, η οποία μέχρι πρόσφατα θεωρείτο ότι χρήζει εξαίρεσης από το γενικό κανόνα, υπάρχουν πολλοί που πιστεύουν πως το λογισμικό θα έπρεπε να συνεχίσει να αποτελεί εξαίρεση, μιας και παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες, παραθέτοντας πληθώρα επιχειρημάτων

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΣΥΝΕΧΕΙΑ

Καταρχήν, η ίδια η πρακτική που ακολουθήθηκε την τελευταία εικοσαετία, όπως την παρακολουθήσαμε, δε συνάδει ξεκάθαρα με τις πρακτικές μιας ευνομούμενης κοινωνίας που μεταβαίνει ομαλά και με συνέπεια από τη μία εποχή στην επόμενη. Παρόλο, δηλαδή, που το λογισμικό εξαιρέθηκε αρχικά από τη δυνατότητα κατοχύρωσης - και μάλιστα ρητά από τη σχετική νομοθεσία - πέρασε μια περίοδος ζύμωσης στο χώρο που αδιαφόρησε για το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, επιχειρώντας με αυτό τον τρόπο να δημιουργήσει μια de facto κατάσταση. Παρατηρεί κανείς έτσι μια φανερή ασυνέχεια: Από τη μια πλευρά το λογισμικό να εξαιρείται νομικά από τις κατηγορίες της τεχνολογίας που επιδέχονται κατοχύρωση και από την άλλη να είναι τέτοια η κοινή πρακτική που να αναγκάζει την ίδια τη νομοθεσία να προσαρμοστεί σε αυτήν. Ίσως να μην είναι η πρώτη φορά στην ιστορία που η νομοθεσία έρχεται να διευθετήσει ζητήματα που η κοινωνία ανέδειξε, πάντως οφείλει να το κάνει στηριζόμενη σε δίκαια και γερά ερείσματα, διασφαλίζοντας το κοινό συμφέρον. Το τελευταίο δεν είναι μια απλή κοινοτοπία, μιας και ένας από τους φόβους των πολέμιων των

ηλεκτρονικών πατεντών έγκειται στη διακύβευση των καλώς εννοουμένων συμφερόντων και τον περιορισμό της ελευθερίας τους.

ΠΡΟΑΓΟΥΝ ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ;

Ένα από τα επιχειρήματα στα οποία στηρίζεται η λογική των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας είναι ότι προάγουν όχι μόνο το συμφέρον του εφευρέτη αλλά και το κοινό συμφέρον. Η κοινωνία έχει πρόσβαση σε μια τεχνική που έχει κατοχυρωθεί και θα έμενε υπό άλλες συνθήκες κρυφή για να μην γίνει στόχος αντιγραφής ή υποκλοπής και μπορεί να την εκμεταλλευτεί μόλις η διορία της λήξει. Πρόκειται, δηλαδή, για μια συμφωνία ανάμεσα σε μια αρχή και τον εφευρέτη, όπου η αρχή του παράσχει το δικαίωμα της αποκλειστικής εκμετάλλευσης και ο εφευρέτης ανταποδίδει με την πλήρη περιγραφή και ανάλυση της εφεύρεσης. Παρόλαυτα, δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ακόμη και όταν αποδοθεί σε κάποιον θα είναι έγκυρο. Οποιοσδήποτε μπορεί να κάνει αίτηση ανάκλησης μιας ευρεσιτεχνίας στο αρμόδιο γραφείο και αν τα καταφέρει τότε είτε η ευρεσιτεχνία οφείλει να αποσυρθεί πλήρως είτε να διορθωθεί έτσι ώστε να μην ισχύουν οι λόγοι ανάκλησης. Λαμβάνοντας κανείς υπόψη τη ραγδαία εξέλιξη στην πληροφορική και το λογισμικό κατανοεί πως η ενδεχόμενη εφαρμογή τέτοιας νομοθεσίας στο χώρο αυτό θα λειτουργούσε σαν τροχοπέδη. Μονάχα η τεράστια ποσότητα λογισμικού που παράγεται καθημερινά στον κόσμο αρκεί για να δείξει πόσο επαχθές είναι για κάποιον να γνωρίζει ότι η ευρεσιτεχνία που θέλει να κατοχυρώσει δεν καταπατά καμία άλλη, ενώ, ταυτόχρονα, να μην του παρέχεται κανενός είδους εγγύηση για τη βιωσιμότητά της. Επομένως, ένα νομοθετικό πλαίσιο που θέλει να επιτρέψει τις πατέντες στο λογισμικό θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα συνεκτικό και να υποστηρίζεται από ισχυρούς και αξιόπιστους μηχανισμούς.

ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΠΑΡΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΣΜΩΝ

Μια χώρα ή μια οργάνωση χωρών, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, που διαθέτει γραφείο κατοχύρωσης εφευρέσεων, οφείλει να το οπλίσει με ένα σύνολο μηχανισμών ελέγχου και αξιολόγησης που να εγγυάται ότι μόνο πραγματικά καινοτόμες εφευρέσεις θα κατοχυρώνονται, έτσι όπως έχει οριστεί κατά τα άλλα από τη νομοθεσία. Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι στις μέρες μας η εφαρμογή αυτή στο χώρο της Πληροφορικής δεν γίνεται κατά το δυνατόν αξιόπιστο τρόπο. Συγκεκριμένα, τα γραφεία κατοχύρωσης δεν έχουν ανανεώσει παρά ελάχιστα τους μηχανισμούς τους ώστε να λάβουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει το λογισμικό όσον αφορά την κατοχύρωση. Ταυτόχρονα δεν υπάρχει το παραμικρό κίνητρο για αυτά τα γραφεία ώστε να απορρίψουν μια εφεύρεση, μιας και αποδεχόμενα την εφεύρεση δημιουργούν επιπλέον εισόδημα για το γραφείο. Η πληθώρα πατεντών, δηλαδή, είναι εμφανώς προσοδοφόρα για τις οντότητες που εμπλέκονται και σε συνδυασμό με τη ραγδαία ανάπτυξη της πληροφορικής εγκυμονούνται σοβαροί κίνδυνοι σχετικά με την αξιοπιστία των κανόνων και των μηχανισμών που τις διέπουν.

Ακόμη, μπορεί να παρατηρήσει κανείς πως δεν υπάρχει μια τυποποιημένη γλώσσα η οποία να έχει υιοθετηθεί από τα αρμόδια γραφεία και να καθιστά δυνατή την ξεκάθαρη περιγραφή μιας εφεύρεσης στο χώρο του λογισμικού. Αυτό συνιστά μείζον πρόβλημα στις περιπτώσεις που οι διαφορές μεταξύ εταιρειών καταλήγουν να επιλυθούν μέσω της δικαστικής οδού, όπου άνθρωποι που δεν έχουν άμεση σχέση με μια τεχνολογία καλούνται να αποφανθούν για την ευρηματικότητα ή την καινοτομία μιας εξειδικευμένης ιδέας που αφορά την τεχνολογία

αυτή. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Γραφείο Κατοχύρωσης χρησιμοποιεί την Ευρωπαϊκή Κατηγοριοποίηση Πατεντών (European Patent Classification), η οποία είναι μια επέκταση της Διεθνούς Κατηγοριοποίησης Πατεντών (International Patent Classification). Σε καμία από τις προαναφερθείσες δεν υπάρχει κατηγορία ή υποκατηγορία που να περιλαμβάνει τον όρο «λογισμικό». Μέχρι τη στιγμή, λοιπόν, που μια εφεύρεση που αφορά το λογισμικό να μπορεί να περιγραφεί με ορθό, πλήρη και τυποποιημένο τρόπο αλλά και να ελέγχεται με ολοκληρωμένες διαδικασίες είναι ουτοπικό να μιλά κανείς για πατέντες λογισμικού. Ταυτόχρονα, είναι προφανές πως το να διαρκεί μια ευρεσιτεχνία για 17 έως 20 χρόνια, όπως καθορίζει η νομοθεσία ανά τον κόσμο, σε ένα χώρο σαν αυτό της πληροφορικής δεν έχει πρακτικό αντίκρυσμα και δεν προάγει την καινοτομία ούτε δίνει κίνητρα για ερευνητική δραστηριότητα.

Ένα επιπλέον πρόβλημα που σχετίζεται με τους μηχανισμούς που υποστηρίζουν τα γραφεία έκδοσης πατεντών - και σε συνδυασμό με το πρόβλημα της περιγραφής μιας εφεύρεσης στο λογισμικό, που αναλύθηκε προηγουμένως - είναι αυτό της καταχώρησης των υπαρχόντων κατοχυρώσεων σε βάσεις δεδομένων και της ανάκτησής τους από αυτές. Η δυνατότητα καταχώρησης των εφευρέσεων σε πλήρεις βάσεις δεδομένων ώστε να είναι εφικτή η μελλοντική αναζήτηση μέσα σε αυτές είναι κρίσιμη για οποιονδήποτε θα παράγει λογισμικό στο κοντινό μέλλον. Είναι απαραίτητο να του παρέχεται ένας αξιόπιστος μηχανισμός που να του επιτρέπει να μπορεί να ανακαλύπτει σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα αν ένα τμήμα του λογισμικού του παραβιάζει κάποια πατέντα. Το ζήτημα αυτό έχει και μια άλλη πτυχή. Οι αρμόδιοι ελεγκτές που εργάζονται στα γραφεία κατοχύρωσης έχουν την ίδια αναγκαιότητα όταν έρχεται η στιγμή να αποφανθούν για το αν μια εφεύρεση είναι κατοχυρώσιμη ή όχι. Η ανεπάρκεια γλώσσας περιγραφής, οι μέθοδοι αναζήτησης μέσω λέξεων κλειδιά (keywords) και η ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογιών της πληροφορικής αποτελούν παράγοντες που καθιστούν μια τέτοια διαδικασία ιδιαίτερα επαχθή και πολλές φορές αδύνατη, συντελώντας στην εμφάνιση εκτρόπων καταστάσεων. Για παράδειγμα, ένας ελεγκτής που δεν έχει κατ' ανάγκη βαθιά εξειδίκευση στον τομέα του λογισμικού και εργάζεται υπό πίεση χρόνου έχει ελάχιστα κίνητρα για την διεξοδική ανασκόπηση προηγούμενης εργασίας (prior art), επιβραβεύοντας, με αυτό τον τρόπο, την ελλιπή έρευνα και οδηγώντας την εφαρμογή της νομοθεσίας στην προχειρότητα και την αναξιοκρατία. Επιπρόσθετα, η αναζήτηση βάσει λέξεων κλειδιά είναι ιδιαίτερα ανεπαρκής ακόμη και στις πιο εξελιγμένες μηχανές αναζήτησης, κάτι γνωστό στον καθένα που έχει εκτελέσει και την πιο απλή αναζήτηση στο διαδίκτυο. Κι αν στο διαδίκτυο τα ελλιπή αποτελέσματα αναζήτησης είναι απλώς ενοχλητικά, στη συγγραφή λογισμικού θα γίνουν αίτια διακύβευσης της ίδιας της επιβίωσης των προγραμματιστών. Προς επίρρωση όλων αυτών θα πρέπει να προσθέσει κανείς πως στα αποτελέσματα μιας αναζήτησης δεν εμφανίζονται οι εφευρέσεις που βρίσκονται υπό εξέταση, μιας και κρατούνται υποχρεωτικά μυστικές. Έτσι είναι πολύ εύκολο ένα λογισμικό που δημιουργείται σε κάποια δεδομένη χρονική στιγμή και δεν παραβιάζει καμία κατοχυρωμένη εφεύρεση να είναι παράνομο όταν θα έχει ολοκληρωθεί, χωρίς να υπάρχει καμία ασφαλιστική δικλείδα για το δημιουργό του.

ΩΘΟΥΝ ΤΗΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ;

Είδαμε, πως ένας από τους πιο καίριους σκοπούς της δυνατότητας κατοχύρωσης είναι ή ώθηση της καινοτομίας και της βήμα προς βήμα προόδου της τεχνολογίας. Παρόλο που αυτές οι προθέσεις είναι καθ' όλα θεμιτές υπάρχουν πολλοί που πιστεύουν πως στον τομέα του λογισμικού δεν μπορούν να υπηρετηθούν μέσω των πατεντών, λόγω της ιδιαιτερότητάς

του ως τεχνολογικό δημιούργημα. Είναι πολύ σημαντικό να ξεκαθαριστεί το τι είναι «προφανές» στο λογισμικό και άρα δεν αξίζει να κατοχυρωθεί γιατί ούτε κάτι το άξιο επιβράβευσης ούτε βήμα προόδου είναι. Δεν είναι δύσκολο να παρατηρήσει ένας επαγγελματίας στη συγγραφή λογισμικού πως, τόσο το Αμερικανικό όσο και το Ευρωπαϊκό γραφείο κατοχύρωσης, έχουν δεχθεί ασήμαντα επιτεύγματα ως πρωτοποριακά και έχουν εκδώσει σχετικές πατέντες. Ένα πρόγραμμα, όμως, αποτελείται από χιλιάδες γραμμές κώδικα, οι οποίες μεταφέρουν σε γλώσσα αναγνωρίσιμη από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή μεθοδολογίες, τεχνάσματα και αλγορίθμους που επινοεί ο προγραμματιστής, τα οποία στο σύνολό τους παρέχουν μια υπηρεσία. Το πεδίο της ανάπτυξης λογισμικού είναι διαποτισμένο από την αρχή του συνεχούς επαναπροσδιορισμού. Ένας προγραμματιστής λύνει πάμπολλα μικρά προβλήματα στην ανάπτυξη ενός και μόνο προγράμματος και οι λύσεις που δίνει συνήθως ξανά-εφευρίσκονται και εξελίσσονται είτε από τον ίδιο είτε από άλλους με παραπλήσιες προσεγγίσεις σε τακτά χρονικά διαστήματα. Σε αυτές τις περιπτώσεις η κατοχύρωση τεχνικών είναι άσκοπη και δεν ωθεί την καινοτομία.

Οι επαγγελματίες της πληροφορικής θεωρούν τετριμμένο το να κατοχυρώσουν την παραμικρή ιδέα που επινοούν για να λύσουν τα διάφορα μικροπροβλήματα που αντιμετωπίζουν και συχνά γενικεύουν και επαναχρησιμοποιούν μικρές ιδέες και τεχνικές σε πολλά διαφορετικά συστήματα που αναπτύσσουν. Μάλιστα έχει δημιουργηθεί μια ολόκληρη κοινότητα στο διαδίκτυο από προγραμματιστές που μοιράζονται ιδέες και τεχνικές, κάτι που αποδεικνύεται από την πληθώρα των ιστοσελίδων συζήτησης (forum) και των δικτύων peer-to-peer με περιεχόμενο τη συγγραφή λογισμικού για κάθε είδους τεχνολογίες της πληροφορικής. Έτσι, οι ειδικοί δε θεωρούν αξιόλογο το να κατοχυρώσουν μια απλοϊκή ιδέα, κάτι που μπορούν, όμως, να κάνουν οι αρχάριοι εφόσον η αίσθηση του «προφανούς» είναι σε αυτούς πολύ λιγότερο εκλεπτυσμένη. Χρειάζεται, επομένως, εξαιρετική προσοχή όταν θελήσει κανείς να εφαρμόσει την καθιερωμένη πρακτική που διέπει το σύστημα της κατοχύρωσης εφευρέσεων στον τομέα του λογισμικού, ώστε να μην παράγει εξωφρενικά και ανεδαφικά αποτελέσματα.

ΑΡΚΕΙ ΤΟ COPYRIGHT

Μία από τις κινητήριες δυνάμεις που υποστήριξαν την επιχειρηματολογία υπέρ των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο λογισμικό ήταν η ολοένα αυξανόμενη αναγνώριση ότι η νομοθεσία γύρω από τα πνευματικά δικαιώματα (copyright) για την προστασία από έμμεσες παραβιάσεις ήταν ανεπαρκής. Πολλοί έχουν την πεποίθηση ότι το σύστημα προστασίας μέσω πατεντών είναι η απάντηση στο πρόβλημα τονίζοντας ότι η έκδοση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας είναι μια ελεγχόμενη διαδικασία ενώ η χρήση του copyright όχι. Παρόλαυτά πρόκειται για την πρώτη φορά στην ιστορία της βιομηχανίας όπου, ενώ το copyright είναι ένας ευρέως αποδεκτός και διαδεδομένος μηχανισμός, θεωρήθηκε αναγκαίο να συμπληρωθεί και από διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Το σύστημα του copyright επιτρέπει τη μίμηση τεχνολογιών και λειτουργιών απαγορεύει, όμως, την αντιγραφή τους. Ένα παραγόμενο λογισμικό, υποστηρίζουν οι πολέμιοι των πατεντών, κρίνεται από το αποτέλεσμα του. Δηλαδή, από την αποδοχή που χαίρει από τους χρήστες του και από το πόσο καλά λύνει κάποιο δεδομένο πρόβλημα. Ταυτόχρονα, από τη στιγμή της έκδοσής του προστατεύεται από τη νομοθεσία περί copyright. Η επιπλέον προστασία του από διπλώματα ευρεσιτεχνίας δεν προάγει ούτε την καινοτομία ούτε και ωφελεί το αγοραστικό κοινό εφόσον η λύση σε ένα πρόβλημα γίνεται αντικείμενο μονοπωλίου. Είναι πολύ διαφορετικό το να επιβραβεύεις κάποιον για την συνδρομή του στην τεχνολογική πρόοδο από το να απαγορεύεις σε όλους

τους άλλους να παράσχουν μια καλύτερη λύση στο ίδιο πρόβλημα. Έχει εύστοχα ειπωθεί πως «ένα εξαιρετικό λογισμικό δεν έχει ανάγκη από κανένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, ενώ ένα όχι και τόσο καλό λογισμικό απλά δεν το αξίζει».

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΠΙΒΛΑΒΕΙΣ

Μεταφέροντας τη συζήτηση σε ένα άλλο επίπεδο, τώρα, είναι δυνατόν να καταδειχθεί πως το σύστημα και οι μηχανισμοί των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο λογισμικό, τουλάχιστον όπως έχουν εφαρμοστεί μέχρι σήμερα, είναι οικονομικά επιβλαβή. Αυτό, καταρχάς, γιατί ένα μεγάλο χρηματικό πόσο ήδη πηγαίνει στο δικονομικό σύστημα για την επίλυση των διαφορών ανάμεσα στις εταιρείες, που συμπεριλαμβάνει δικηγόρους, δικαστικά έξοδα κλπ. Αυτά τα χρήματα θα μπορούσαν να είχαν διατεθεί για πολύ πιο παραγωγικούς στόχους στην έρευνα και την ανάπτυξη, οι οποίες αποτελούν τον κατεξοχήν στόχο μιας εταιρείας λογισμικού και όχι σε νομικές αντιδικίες και τα σχετικά τους έξοδα. Επιπλέον έχει παρατηρηθεί (Bessen και Maskin, MIT) μια στατιστική συσχέτιση μεταξύ διάδοσης των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στο λογισμικό και μιας αντίστοιχης ύφεσης της καινοτομίας. Συγκεκριμένα, την περίοδο 1987 με 1994 η κατοχύρωση ευρεσιτεχνιών αυξήθηκε κατά 195%, ενώ η χρηματοδότηση για έρευνα και ανάπτυξη (R&D) μειώθηκε κατά 21% παρόλο που για τη βιομηχανία στο σύνολό της αυξήθηκε κατά 25%.

Ακόμη, σε αντίθεση με το copyright, η απόκτηση ενός διπλώματος ευρεσιτεχνίας είναι δαπανηρή υπόθεση. Το copyright αποκτάται αυτόματα με τη δημοσίευση μιας δουλειάς και επεκτείνεται αυτόματα σε όλες τις χώρες της συνθήκης TRIPS - της οποίας μέλος είναι και η Ελλάδα - χωρίς να απαιτούνται παραπάνω έξοδα. Αντίθετα, για να αποκτήσει ένας εφευρέτης δίπλωμα ευρεσιτεχνίας πρέπει να υποβάλλει πρώτα αίτηση στο αρμόδιο γραφείο κατοχύρωσης και να πληρώσει το ειδικό τέλος. Το δίπλωμα που θα του αποδοθεί θα ισχύει μόνο στην περιοχή δικαιοδοσίας του συγκεκριμένου γραφείου και αν θέλει να αποκτήσει προστασία και σε άλλα μέρη του κόσμου θα πρέπει να κινήσει τις ίδιες διαδικασίες και να καταβάλλει τα ανάλογα τέλη στα αντίστοιχα γραφεία κατοχύρωσης. Με αυτό τον τρόπο το μόνο που επιτυγχάνεται είναι να αποσπάται ο παραγωγός λογισμικού από την κύρια απασχόλησή του για να διευθετεί νομικά ζητήματα ή να πληρώνει τρίτους για αυτά και να περνά σημαντικό χρόνο αναζητώντας την πιθανότητα αν το λογισμικό του παραβιάζει κάποια πατέντα, σπαταλώντας χρόνο, κόπο και χρήματα για κάτι που ο ίδιος δε θεωρεί άξιο λόγου. Αξιοσημείωτο είναι, πως σε σχετική έρευνα (Burton Systems Software) σε επαγγελματίες προγραμματιστές το 80% απάντησε ότι πιστεύει πως η κατοχύρωση πατεντών στο λογισμικό εμποδίζει αντί να προωθεί την ανάπτυξή του. Από αυτό το 80% μάλιστα οι 3 στους 4 υποστήριξαν ότι οι πατέντες στο λογισμικό θα έπρεπε να καταργηθούν ολοκληρωτικά.

ΑΠΟΞΕΝΩΣΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥ

Το σύστημα που καλλιεργείται και η αποδοχή του κυρίως από τις πολύ μεγάλες εταιρείες στο χώρο της έρευνας και ανάπτυξης λογισμικού έχει σοβαρό αντίκτυπο και στον ίδιο τον εργαζόμενο. Ένα σύστημα που στηρίζεται στις ευρεσιτεχνίες αποξενώνει τον εργαζόμενο από τα δημιουργήματά του μιας και αυτά ανήκουν στην εταιρεία στην οποία απασχολείται. Με αυτό τον τρόπο, παρόλο που η εταιρεία έχει δικαιωματικά το copyright του παραγόμενου προϊόντος, ο ίδιος ο εργαζόμενος δεν είναι ιδιοκτήτης ούτε της ίδιας του της εμπειρίας.

Εφόσον οι τεχνικές που χρησιμοποιεί ή ακόμη και ανακαλύπτει ανήκουν εξολοκλήρου στην εταιρεία του, του είναι πολύ δύσκολο να αναζητήσει εργασία σε άλλο εργοδότη και μένει εξαρτημένος από αυτήν. Το αποτέλεσμα είναι η μείωση της κινητικότητας των εργαζομένων και άρα μείωση και της αξίας τους στην αγορά.

ΑΠΟΘΑΡΡΥΝΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Γίνεται σαφές πως σε ένα σύστημα με τις τακτικές που έχουν προαναφερθεί οι μόνοι που μπορούν να επιβιώσουν είναι οι μεγάλες εταιρείες οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να διαθέτουν νομικά τμήματα στους κόλπους τους, έχουν την οικονομική ευρωστία ώστε να αντιμετωπίζουν τους αντιπάλους τους στα δικαστήρια, να διεξάγουν χρονοβόρες κι επιμελείς αναζητήσεις στις βάσεις δεδομένων ευρεσιτεχνιών και να διεκδικούν πληθώρα ευρεσιτεχνιών στο όνομά τους. Το τελευταίο έχει γίνει συνήθης πρακτική ανάμεσα στις μεγάλες εταιρείες. Η δύναμή τους μπορεί να μετρηθεί ανάλογα με το πόσες ευρεσιτεχνίες έχουν κατοχυρώσει (χαρτοφυλάκιο πατεντών), κάτι που τους επιτρέπει να είναι ανταγωνιστικές και να αντιμετωπίζουν τις μικρότερες εταιρείες από θέση ισχύος. Μια εταιρεία με μεγάλο χαρτοφυλάκιο πατεντών δεν έχει να φοβηθεί τίποτε από άλλες μεγάλες εταιρείες που πιθανόν να την κατηγορήσουν για παραβιάσεις γιατί πολύ απλά θα τους ανταποδώσει τις κατηγορίες πληρώνοντας με το ίδιο νόμισμα. Έτσι μπορεί να διεξαχθεί μια αμοιβαία ανταλλαγή δικαιωμάτων (cross-licensing) που να επιτρέπει στις μεγάλες εταιρείες η μία να εκμεταλλεύεται τις ευρεσιτεχνίες της άλλης. Αυτό, σε συνδυασμό με τη μεγάλη δυσκολία προσδιορισμού του τι είναι προφανές στο λογισμικό και τα εγγενή προβλήματα του μηχανισμού αξιολόγησης και αναζήτησης ευρεσιτεχνιών θα οδηγήσει σε μια κλειστή λέσχη επιχειρήσεων ικανών να εκμεταλλευτούν κατ' αποκλειστικότητα την τεχνολογία.

Τέτοιες παρατηρήσεις οδηγούν αβίαστα στο συμπέρασμα ότι οι μικρές επιχειρήσεις πολύ δύσκολα θα μπορέσουν να επιβιώσουν σε αυτό το πλαίσιο. Επιπλέον, το ρίσκο που θα αναλαμβάνει κανείς για να ξεκινήσει μια νέα εταιρεία θα είναι δυσβάσταχτα μεγάλο, λαμβάνοντας υπόψη το κόστος που καλείται να καλύψει και τον άνισο ανταγωνισμό που θα έχει να αντιμετωπίσει. Δε μπορεί να παραλείψει κανείς να αναφέρει ότι ακόμη και το ίδιο το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας δεν κατοχυρώνει απόλυτα τον κάτοχό του· του δίνει μονάχα το δικαίωμα να κινηθεί με νόμιμες διαδικασίες στην περίπτωση που η ευρεσιτεχνία του αντιγραφεί. Το ύψος των δικαστικών διαμαχών, όμως, είναι τεράστιο για μια μικρή επιχείρηση καθιστώντας αδύνατη την προστασία της από μία μεγάλη, ακόμη και όταν η δεύτερη παραβιάζει τα δικαιώματά της. Επομένως, η άκριτη και ακατάσχετη επιβολή της υπάρχουσας νομοθεσίας περί ευρεσιτεχνιών στο λογισμικό θα αποθαρρύνει την επιχειρηματικότητα και θα απορροφήσει ανεξάρτητους παραγωγούς και μικρές εταιρείες οδηγώντας στο συγκεντρωτισμό της τεχνολογίας στα χέρια λίγων και παντοδύναμων εταιρειών. Κάτι τέτοιο πολύ δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί πως προάγει την καινοτομία και ενισχύει την τεχνολογική πρόοδο· αντίθετα, τεμαχίζει την πνευματική ιδιοκτησία στην επιστήμη των υπολογιστών.

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ

Η εμπειρία των τελευταίων χρόνων, κυρίως στην Αμερική, έδειξε πως ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόστηκε η νομοθεσία των ευρεσιτεχνιών στο λογισμικό υπέθαλψε παθογενείς καταστάσεις που καμία σχέση δεν έχουν ούτε με την καινοτομία ούτε καν με την ίδια την

τεχνολογία. Παρουσιάστηκε μια σειρά εταιρειών οι οποίες μοναδικό στόχο είχαν την κατοχύρωση ευρεσιτεχνιών λογισμικού και την μετέπειτα εκμετάλλευσή τους, χωρίς να έχουν κανένα τμήμα ανάπτυξης λογισμικού καθεαυτό. Ένα τέτοιο φαινόμενο μόνο ως παρασιτικό μπορεί να χαρακτηριστεί. Ο τρόπος, όμως, με τον οποίο η νομοθεσία εφαρμόστηκε - ή, σε μερικές περιπτώσεις «δεν» εφαρμόστηκε - στην Αμερική, το κατέστησε δυνατό. Ένας από τους φόβους, λοιπόν, των μικρών επιχειρήσεων είναι η ίδια τους η επιβίωση στην περίπτωση που η ερευνητική και αναπτυξιακή τους δραστηριότητα καταπνιγεί από τον «δικαστικό παράδεισο» που δείχνει να κυριαρχεί στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού.

Μιλώντας συγκεκριμένα για το χώρο της Ευρώπης και κυρίως για τις χώρες τις Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι χαρακτηριστική η πίεση που ασκήθηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες το τελευταίο χρονικό διάστημα για την καθιέρωση του ίδιου νομικού πλαισίου που έχουν θεσπίσει και μάλιστα με αποδοχή από την πλευρά της Ε.Ε. των ευρεσιτεχνιών που έχουν αποδοθεί εκεί. Κάτι τέτοιο ίσως αποδειχθεί σημαντικό πλήγμα για τις ευρωπαϊκές εταιρείες ανάπτυξης λογισμικού και την ευρωπαϊκή επιχειρηματικότητα γενικότερα, μιας και το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό κατοχυρωμένων ευρεσιτεχνιών το έχουν αμερικανικές εταιρείες.

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

Η επέκταση του επιστημονικού πεδίου στο οποίο επιτρέπεται η κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας κρίνεται ανησυχητική ακόμη και για τον ακαδημαϊκό χώρο. Κανείς δε μπορεί να εγγυηθεί ότι σε λίγα χρόνια ακόμη και επιστημονικές θεωρίες, μαθηματικές μέθοδοι κ.α. δε θα μπορούν να κατοχυρώνονται. Το εκπαιδευτικό έργο των πανεπιστημιακών καθηγητών υπονομεύεται όταν τετριμμένες ιδέες που συμπεριλαμβάνονται σε επιστημονικά συγγράμματα ή διδάσκονται σε πανεπιστήμια γίνονται αντικείμενο κατοχύρωσης και αυτός θα πρέπει να συμβουλευτεί κάποια ανεξάρτητη αρχή για να του επιτραπεί να τις διδάξει ή το πανεπιστήμιο να καταβάλλει κάποιο ποσό για να αποκτήσει το δικαίωμα αυτό. Από τον ακαδημαϊκό χώρο και συγκεκριμένα από τον πασίγνωστο Donald Knuth έρχεται και η παρακάτω πρόταση: «Οι αλγόριθμοι είναι τόσο βασικοί στην επιστήμη των υπολογιστών όσο και οι λέξεις στους συγγραφείς».

Μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων, από την ακαδημαϊκή κυρίως κοινότητα υποστηρίζει πως η επιβολή ευρεσιτεχνιών στο λογισμικό συνιστά περιορισμό της ελευθερίας του λόγου τους, κάτι που οφείλει ο καθένας να διαφυλάττει με κάθε τρόπο και μέσο. Παρομοιάζουν το λογισμικό σαν ένα οποιοδήποτε άλλο ανθρώπινο πνευματικό επίτευγμα, όπως ένα λογοτεχνικό κείμενο ή μια μουσική σύνθεση, μιας και γράφεται σε κάποια γλώσσα με σύνταξη και νόημα και μπορεί να εκφραστεί με μια μεγάλη ποικιλία τρόπων. Θεωρούν ότι η ομοιότητα ανάμεσα στις προτεινόμενες λύσεις για ένα πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι αντιμετωπίζουν το ίδιο πρόβλημα και όχι επειδή κατ' ανάγκην αντιγράφει η μια την άλλη. Έτσι, πιστοποιούν πως είναι πράγματι ανέφικτο στο χώρο του λογισμικού να αναλώνει κάποιος ένα απροσδιόριστο ποσό χρόνου στην αναζήτηση προηγούμενης εργασίας (prior art) στο ίδιο θέμα προτού αποτολμήσει να λύσει ένα συγκεκριμένο πρόβλημα. Επεκτείνουν τη δυσκολία στην αναγνώριση του τι συνιστά κατοχυρώσιμη τεχνική στο λογισμικό μιλώντας για έξυπνα προγράμματα που έχουν την ικανότητα να γράφουν ή να τροποποιούν άλλα προγράμματα καθιστώντας την όλη διαδικασία ανούσια και περιττή. Γι' αυτό πιστεύουν για

άλλη μια φορά πως αυτός δεν είναι ο ορθός τρόπος για την προαγωγή της τεχνολογίας και την εξέλιξή της με κέντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες του.

ΑΝΟΙΧΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ

Μια από τις συνέπειες της εφαρμογής του νομοθετικού πλαισίου έτσι όπως διαμορφώνεται μέχρι σήμερα θα είναι και το πέρασμα του λογισμικού ανοικτού κώδικα και του ελεύθερου λογισμικού στη σφαίρα της παρανομίας. Οι δημιουργοί λογισμικού αυτής της κατηγορίας δεν κερδίζουν χρήματα από αυτό κι επομένως τους είναι αδύνατο να αντιμετωπίσουν μεγάλες εταιρείες που θα εγείρουν αξιώσεις για τις παραβιάσεις των ευρεσιτεχνιών του. Σαν αποτέλεσμα είτε το λογισμικό αυτό θα πρέπει να αποσυρθεί είτε οι μεγάλες εταιρείες θα σύρουν σε δικαστικές διαμάχες τους συγγραφείς τους κι ακόμη και τους χρήστες τους. Το ανοικτό λογισμικό αποτελεί μοναδικό φαινόμενο στην ιστορία της τεχνολογίας και είναι κοινά αποδεκτό πως η συμβολή του στην εξέλιξη της επιστήμης των υπολογιστών αλλά την διάδοση της πληροφορικής στη βιομηχανία υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική. Χαρακτηριστικά μπορούμε να αναφέρουμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό υπολογιστών εξυπηρετητών (servers) αυτή τη στιγμή στον κόσμο τρέχει σε λειτουργικά συστήματα ανοικτού κώδικα. Μόνοι ωφελημένοι από την απαγόρευσή του θα είναι οι μεγάλες ανταγωνίστριες εταιρείες και θα έχουν υπερισχύσει όχι με την ποιότητα των προϊόντων τους αλλά με τη δυνατότητα που τους δόθηκε από το νομοθετικό πλαίσιο και την οικονομική ισχύ τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Έχοντας αναλύσει όλα τα παραπάνω έχουμε πλέον αποκτήσει μια αρκετά σαφή εικόνα για τα όσα διαδραματίζονται στο χώρο της Πληροφορικής και των Τηλεπικοινωνιών αναφορικά με το ζήτημα της κατοχύρωσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για εφευρέσεις σχετικές με υπολογιστές, ένα ζήτημα με πολλές πτυχές και γωνίες προσέγγισης.

Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι το νομοθετικό πλαίσιο δεν πάσχει καθεαυτό αλλά στην εφαρμογή του. Οι δικανισμοί των νομικών τμημάτων των μεγάλων επιχειρήσεων με τη δυνατότητα που τους παρέχεται από τη νομοθεσία σε συνδυασμό με την ελλιπή δομή λειτουργίας των γραφείων ευρεσιτεχνιών έχουν οδηγήσει το χώρο σε καταστάσεις παθογενείς που καμία σχέση δεν έχουν με την επιστήμη, την τεχνολογία και τη γόνιμη εξέλιξή τους προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

Παράλληλα, αγνοείται η ιδιομορφία του λογισμικού. Το λογισμικό είναι ένα κράμα ιδεών και αλγορίθμων διαφόρων ατόμων που συνενώνονται σε ένα προγραμματιστικό σύνολο από ένα άτομο ή μια ομάδα. Η επιβολή διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε μια τέτοια διαδικασία που έχει αποδείξει πόσο ραγδαία εξελίσσεται συχνά ξεπερνά τις ανθρώπινες δυνατότητες. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να υπάρξει μια κεντρική ελεγκτική αρχή η οποία να μπορεί να ελέγχει σε εύλογο χρονικό διάστημα χιλιάδες γραμμές κώδικα. Στο σημείο αυτό δεν πρέπει να παραγνωρίσουμε το γεγονός ότι το εύλογο χρονικό διάστημα στο χώρο της Πληροφορικής δε θα μπορούσε να μεταφράζεται παρά σε χρονικό διάστημα λίγων εβδομάδων έως κάποιων μηνών.

Τέλος, ο νομοθέτης οφείλει πάντα να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο το κοινό καλό αλλά και τις κοινωνικές τάσεις. Έχει αποδειχτεί ότι καθετί το οποίο είναι αντίθετο προς την κοινωνική τάση κινδυνεύει να αποτύχει παταγωδώς. Συνεπώς, ο καθορισμός ενός νομοθετικού πλαισίου για τις ηλεκτρονικές πατέντες θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει τις απόψεις της ακαδημαϊκής κοινότητας, των προγραμματιστών και του συνόλου των εμπλεκομένων φορέων. Χωρίς την υποστήριξη εκείνων που σχετίζονται άμεσα με τη διαδικασία της παραγωγής λογισμικού και αφήνοντας τις αποφάσεις αποκλειστικά σε πρόσωπα που δεν έχουν ειδίκευση στο χώρο, οποιοδήποτε κανονιστικό πλαίσιο κινδυνεύει να εκληφθεί ως περιοριστικό μέτρο στη δημιουργικότητα και την ελευθερία έκφρασης μιας κοινωνικής ομάδας που έχει δείξει τα φιλελεύθερα αισθήματά της.

Όπως σε όλα τα προβλήματα, έτσι και σε αυτό, η λύση δείχνει αν βρίσκεται κάπου στη μέση. Χρησιμοποιώντας ως μέτρο σύγκρισης την ιστορία (την προϊστορία του συγκεκριμένου ζητήματος στις ΗΠΑ) καταλήγουμε πως και οι δύο πλευρές πρέπει να βαδίσουν μαζί προς μια κοινά αποδεκτή διευθέτηση του ζητήματος. Η λύση που θα δοθεί πρέπει να προστατεύει τα δικαιωμάτα των μεγάλων επιχειρησέων και ερευνητικών ιδρυμάτων, αλλά ταυτόχρονα να υποστηρίζει στην πράξη τον απλό προγραμματιστή και να βοηθά την πραγματική ανάπτυξη και πρόοδο της επιστήμης. Η υιοθέτηση του αμερικανικού νομοθετικού συστήματος ή η κατάχρηση του ευρωπαϊκού θα οδηγήσει με μαθηματική ακρίβεια σε τέλμα την ερευνητική κοινότητα και τη μικρομεσαία επιχειρηματικότητα. Συνεπώς, οφείλουμε να οδεύσουμε προς μια λύση, η οποία θα σέβεται την ιδιότητα της συνέχειας στην επιστήμη, θα τονίζει την ανάγκη για πολυφωνία στην τεχνολογία και θα συλλογιστεί πολύ σοβαρά την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει το λογισμικό ως τεχνολογικό πεδίο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέσα από τις παραπάνω σελίδες προσπαθήσε να παρουσιάσουμε συνοπτικά και κατά το δυνατόν αντικειμενικά και σφαιρικά την κατάσταση η οποία επικρατεί στον Ευρωπαϊκό και παγκόσμιο χώρο αναφορικά με το θέμα που είναι ευρύτερα γνωστό ως “e-patents”. Αρχικά, παραθέσαμε μια γρήγορη ιστορική αναδρομή και κατόπιν παρουσιάσαμε τα επιχειρήματα που δικαιολογούν τη δυνατότητα κατοχύρωσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας στο λογισμικό. Στη συνέχεια, δώσαμε την αντίθετη άποψη και την επιχειρηματολογία που έχει αναπτυχθεί από προγραμματιστές και ακαδημαϊκούς για να τη στηρίξει. Τελικά, καταλήξαμε σε κάποια αξιοσήμειωτα συμπεράσματα, διακρίνοντας πως το ζήτημα παίρνει - εκτός από επιστημονικές και τεχνολογικές - πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις. Ακριβώς εκεί είναι όπου οφείλει να δοθεί η μέγιστη προσοχή. Να καταστεί ευδιάκριτο, δηλαδή, ποιο είναι το σκεπτικό ενός νόμου που επιτρέπει τις ευρεσιτεχνίες στο λογισμικό, τι προσπαθεί να διασφαλίσει και, βέβαια, με τι μέσα επιχειρεί να το κάνει αυτό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΝΑΦΟΡΕΣ

[1]. UK Patent Office – http://www.patent.gov.uk
[2]. EU Patent Office – http://www.european-patent-office.org
[3]. Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας -http://gr.espacenet.com
[4]. Ελληνική Ένωση Φίλων Linux, Ελληνική Ομάδα ενάντια στις ηλεκτρονικές πατέντες – http://epatents.hellug.gr
[5]. Athens Independent Media Center – http://athens.indymedia.org – Article 141916
[6]. Foundation for a Free Information Infrastructure http://swpat.ffii.org
[7]. "Why Patents are bad for software" – Richard Stallman – Issues in science and Technology
[8]. "The Danger of Software Patents" – Richard Stallman
[9]. The Anatomy of a trivial patent – Richard Stallman
[10]. Massachusetts Institute of Technology – http://lpf.ai.mit.edu/Patents
[11]. "Sequential Innovation, Patents, And Imitation" – James Bessen, Eric Maskin, 01/2001, Massachusetts Institute of Technology Department of Economics
[12]. Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη δυνατότητα κατοχύρωσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας των εφευρέσεων που εφαρμόζονται σε υπολογιστή.
[13]. "Patent System is Intellectually Corrupt" - Greg Aharonian
[14]. U.S. Comments on the Draft European Parliament Amendments regarding the proposed European Union directive on the patentability of computer-implemented inventions – Kim Gagne, Hylko Oosterloo
[15]. www.theregister.co.uk
[16]. http://www.forbes.com
[17]. Ευρωπαϊκή Ένωση Φίλων Linux – www.eurolinux.org
[18]. Global Health Council http://www.globalhealth.org
[19]. http://www.iospress.gr
[20]. Wikipedia, the free Encyclopedia, http://el.wipedia.org/
[21]. Freedom of Speech in Software – Phil Salin, http://philsalin.com/patents.html

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΝΟΜΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Όλα τα στοιχεία και όλες οι διαδικασίες που παρουσιάζονται στην παρακάτω εικόνα, καλύπτονται από ήδη χορηγημένα Ευρωπαϊκά Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας. Ο απλός νους μπορεί εύκολα να φανταστεί που θα μπορούσε να οδηγηθεί η δραστηριότητα στο χώρο της πληροφορικής αν ετίθεντο σε εφαρμογή αύριο το πρωί.

Ακολουθούν οι περιγραφές των «εφευρέσεων» και οι αντίστοιχες νομοθετικές πράξεις παραχώρησης διπλώματος ευρεσιτεχνίας από το Ευρωπαϊκό Γραφείο Ευρεσιτεχνιών (ΕΡΟ).

1. **Ηλεκτρονικό Κατάστημα:** Πώληση αγαθών μέσω δικτύου χρησιμοποιώντας διακομιστή, πελάτη και σύστημα επεξεργασίας πληρωμής, ή με χρήση διακομιστή και πελάτη - EP803105 και EP738446
2. **Παραγγελία μέσω κινητού:** Πώληση μέσω δικτύου κινητής τηλεφωνίας - EP1090494
3. **Καλάθι αγορών:** Ηλεκτρονικό καλάθι αγορών - EP807891 και EP784279
4. **[CD] [Ταινίες] [Βιβλία]:** Καρτέλες - EP689133
5. **Σύνδεσμος προς εικόνα:** Παράθυρο προεπισκόπησης - EP537100
6. **Προβολή/Κατέβασμα ταινίας:** Διανομή οπτικών δεδομένων μέσω ιστού - EP933892
7. **Προβολή Ταινίας:** Ροή βίντεο - EP633694

8. **Μορφή MP3:** Τρόπος συμπίεσης ήχου, καλυπτόμενος από πολλές πατέντες, π.χ. EP287578
9. **Πληρωμή με κάρτα:** Πληρωμή με πιστωτική κάρτα μέσω διαδικτύου - EP820620 and EP779587
10. **Δώρο:** Παραγγελία δώρου μέσω διαδικτύου με παροχή το email του παραλήπτη - EP927945
11. **Αίτημα πίστωσης:** Αυτόματη αίτηση πίστωσης - EP715740
12. **VISA:** Ψηφιακή υπογραφή σε γραφικά που δείχνει έγκριση λήψης πληρωμής με VISA - EP798657
13. **Αποστολή προσφορών:** Αποστολή προσφορών κατόπιν αιτήματος - EP986016
14. **Αποστολή σε προμηθευτή:** Επαναδρομολόγηση παραγγελιών σε προμηθευτή - EP217308
15. **Βάση Υποστήριξης:** Σύστημα υποστήριξης μέσω δικτύου με βάση δεδομένων - EP673135
16. **Προεπισκόπηση κεφαλαίων:** Τηλεόραση ως αλληγορία για επιλογή τμημάτων βίντεο - EP670652
17. **Εικόνα πασχαλίτσας:** Μορφή JPEG - EP266049
18. **Σχετικά αποτελέσματα:** Προβολή σχετικών αποτελεσμάτων όταν τα ήδη προβαλλόμενα είναι αρεστά στον πελάτη - EP628919
19. **Κωδικός έκπτωσης:** Δυνατότητα ο πελάτης να εισάγει κωδικό έκπτωσης - EP370847
20. **Δημιουργία DVD:** Υλικά αναπαραγωγή πληροφορίας που είναι αποθηκευμένη σε απομακρυσμένη θέση - EP195098

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ X-Window System

Το ανοιχτό παραθυρικό σύστημα X-Window System (που αναπτύχθηκε από το MIT) απειλήθηκε με μηνύσεις από την AT&T για παραβίαση της πατέντας νούμερο 4.555.775 των ΗΠΑ σχετικά με το θέμα του "backing store" σε ένα παραθυρικό σύστημα υπολογιστή που επιτρέπει σε κάθε πρόγραμμα να έχει τα γνωστά μας παράθυρα. Το "backing store" είναι η δυνατότητα στη μνήμη που καθιστά δυνατό για ένα παράθυρο να αποθηκεύει τα δεδομένα του όταν κάποιο άλλο το επικαλύπτει και να αναγεννάται γρήγορα όταν ο χρήστης το επιθυμήσει. Καθώς η τεχνολογία επέτρεπε στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές να διαθέτουν όλο και πιο μεγάλη ισχύ και μνήμη η χρήση παρόμοιων τεχνικών ήταν κάτι το αναμενόμενο.

Η τεχνική του "backing store" χρησιμοποιήθηκε από το MIT στο Lisp Machine System προτού η AT&T αιτηθεί για να το κατοχυρώσει με πατέντα. Οι ερευνητές του MIT, πάντως, ποτέ δε σκέφτηκαν να κάνουν κάτι ανάλογο ή έστω να δημοσιεύσουν κάτι σχετικό θεωρώντας το τετριμμένο. Αναφερόταν μόνο σε κάποιο εγχειρίδιο χρήστη όπου υπήρχε εξήγηση για το πώς κάποιος μπορούσε να την ενεργοποιήσει ή απενεργοποιήσει. Το εγχειρίδιο αυτό εκδόθηκε μία εβδομάδα μετά την αίτηση της AT&T για πατέντα.

Έτσι εκατοντάδες χρήστες που δέχτηκαν το λογισμικό από το MIT κινδύνεψαν με μηνύσεις τη στιγμή που το σύστημα X-Window αποσκοπούσε στο να παράσχει ένα ανοικτό εργαλείο για όλους τους προγραμματιστές και χρήστες ηλεκτρονικών υπολογιστών.

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Από τον Gary L. Leback, νομικό σύμβουλο της Sun Microsystems στη δεκαετία του '80:
Η γνωριμία μου με το σύστημα των πατεντών ξεκίνησε τη δεκαετία του 1980, όταν η Sun Microsystems κατηγορήθηκε από την IBM για παραβίαση κάποιων πατεντών της τελευταίας. Απειλώντας με μαζικές μηνύσεις η IBM απαίτησε από τη Sun συνάντηση για να της παρουσιάσει τις αξιώσεις της. Έτσι και έγινε. Δεκατέσσερις δικηγόροι της IBM και οι βοηθοί τους έκαναν μια παρουσίαση για την παραβίαση από τη Sun επτά πατεντών της IBM. Η πιο εξέχουσα ήταν αυτή των «χοντρών γραμμών» (για να πλατύνει κανείς μια λεπτή γραμμή σε μια οθόνη ηλεκτρονικού υπολογιστή ανέβαινε τόσο προς τα πάνω όσο και προς τα κάτω κατά ίση ποσότητα από τα άκρα της γραμμής και μετά συνέδεε τα τέσσερα σημεία)... Θα πίστευε κανείς πως η πατέντα θα άξιζε στον Ευκλείδη, πάντως όχι το αμερικανικό γραφείο πατεντών και σημάτων (PTO) που παραχώρησε την πατέντα στην IBM. Η αντίδραση των ανθρώπων της Sun ήταν με όσο το δυνατόν πιο παραστατικό τρόπο να προσπαθήσουν να καταρρίψουν τις αξιώσεις της IBM. Η συνάντηση θα κατέληγε στο ότι μόνο μία από τις πατέντες που θεωρείτο ότι παραβιάζονταν θα μπορούσε να έχει νόημα σε δικαστική διαμάχη όταν οι δικηγόροι της IBM δίχως καν να το πολυσκεφτούν απάντησαν: «Δεν πειράζει! Ίσως να μην παραβιάζετε καμία από αυτές τις επτά πατέντες. Όμως η εταιρεία μας διαθέτει 10.000 κατοχυρωμένες πατέντες στις ΗΠΑ. Αν το θέλετε θα μπορούσαμε να επιστρέψουμε στα γραφεία μας και να βρούμε άλλες επτά πατέντες που πραγματικά παραβιάζετε. Διαφορετικά μπορούμε να τα βρούμε με 20 εκατομμύρια δολάρια.». Η Sun έκοψε μια επιταγή για $20.000.000 και οι δικηγόροι της IBM πήγαν για το επόμενο ραντεβού τους.